

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 338.1

*Васіна А.Ю.,
к.е.н, доцент, докторант кафедри менеджменту
та публічного управління,
Тернопільський національний економічний університет*

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ВИКЛИКИ СТРУКТУРИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Постановка проблеми. Складні і багатоаспектні процеси глобалізації, що супроводжуються поглибленням взаємозалежності світового господарства і національних економік, посиленням динамічності руху в світовому просторі всіх видів ресурсів та боротьби за їх залучення, загостренням трансформаційних суперечностей у всіх сферах суспільного життя, зумовлюють нові виклики функціонуванню і розвитку національних економічних систем. Забезпечення адекватного реагування національних економік на виклики глобалізації, яке б дозволило їм адаптуватись до тенденцій розвитку світової економіки, органічно ввійти у світогосподарський простір, скористатись новими можливостями глобалізаційних перетворень та запобігти пов'язаним з ними загрозам, знаходиться в прямій залежності від їх структуризації. Структурні характеристики, і особливо їх зміни, відображають досягнутий рівень використання виробничих ресурсів, особливості спеціалізації і рівень диверсифікованості економіки, тобто все те, що визначає місце країни у світовому поділі праці, її конкурентну нішу на світових ринках товарів і послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми участі країни у світогосподарських процесах, адаптації національної економіки до викликів глобалізації знаходяться в полі зору широкого кола зарубіжних й вітчизняних науковців, серед яких варто відзначити: Г. Аніліоніса, О. Білоруса, Н. Гражевську, А. Ігнатюка, Гж. Колодка, Л. Кузнєцову, В. Куриляк, Д. Лук'яненка, А. Мельник, А. Омельченко, А. Поручника, Є. Савельєва, В. Сіденка, А. Степаненка, О. Шарова, Л. Шинкарук, Т. Шинкоренко та інших. Проте суперечливість і динамічність тенденцій економічної глобалізації вимагають їх подальших досліджень в аспекті окреслення вимог до структурування національних економік.

Постановка завдання. Мета статті – дослідити глобалізаційні виклики структурі національної економіки та проаналізувати можливості та способи забезпечення адекватного реагування на них.

Виклад основного матеріалу дослідження. Глобалізація виступає одним з основних чинників трансформації структури національної економіки і спонукальним інструментом запровадження та розвитку нових прогресивних видів діяльності, які дозволяють ідентифікувати національного виробника на конкурентних міжнародних ринках. Під впливом глобалізації формуються спонукальні мотиви структурного оновлення національних економік в напрямі прискореного розвитку високотехнологічних сфер, де конкуренція вже має переважно глобальний характер. Аналогічно в сфері послуг спостерігаються швидкі зрушення на користь таких видів послуг, як послуги зв'язку, різноманітні ділові послуги, науково-технічні послуги і т.п. [16, с. 107].

Серед основних тенденцій впливу глобалізації на формування структури світової, а відтак, і національних економік можна виділити:

- формування мережевого суспільства і мережевої економіки на основі мережевих структур, функціональне поле яких ґрунтується на: комунікації; суспільній угоді та організації; потенціалі інноваційного розвитку [2, с. 328-329];
- розширення джерел залучення ресурсів для структурування світової і національних економік на основі вільного руху капіталів;
- формування замість однополюсної структури світової економіки системи великих світових регіонів. Становлення ринку характеризується не раціоналізацією на принципах ринку вільної конкуренції і не постійним відновленням дилеми «риннок-держава», а формуванням структурної ієрархії світового ринку подібно національному ринку розвинутої економіки, тобто ринкової макроекономіки, заснованої на базисній системоутворюючій функції фінансового капіталу [5, с. 154];
- трансформацію територіальної організації економіки на основі локалізації глобалізаційних процесів, розвитку регіональних міжнародних виробничих систем та територіально локалізованих кластерів;

– зміни в структурі світового поділу праці та світогосподарського обміну, що проявляються у: збільшенні частки внутрішньогалузевої торгівлі в структурі світової торгівлі; прискореному розвитку подетальної та технологічної спеціалізації, подрібненні виробничих процесів та поширенні внутрігалузевої кооперації, внутрігалузевого обміну; трансформації форм зв'язків між контрагентами та розвитку міжнародної електронної торгівлі;

– ускладнення структури світової економіки, яка характеризується багаторівневістю та взаємозалежністю суб'єктів, що функціонують на глобальному, міжнародному регіональному, національному, внутрідержавному регіональному, локальному рівнях;

– посилення впливу ТНК на основі транснаціоналізованої власності та широко розгалуженій системі міжфірмових взаємовідносин, що дозволяють здійснювати в міжнародному (глобальному) масштабі координацію і контроль за господарськими операціями в середині географічно розосереджених міжнародних виробничих систем [16, с. 115];

– формування надскладної, планетарної, системно організованої ієрархічної мережі економічних відносин, що передбачає якісне підвищення рівня її енергозабезпеченості та інформативності, порівняно зі станом світової економіки попередніх десятиліть – часів, що передували розкриттю продуктивних потенцій інформаційної революції [18, с. 110].

Наведені тенденції глобальних трансформацій структури світової економіки актуалізують необхідність вироблення ефективних механізмів структуризації економіки України з врахуванням глобалізаційних викликів, що дозволило б підвищити конкурентоспроможність національної економіки, сформувати національну модель взаємодії з транснаціональним капіталом, підвищити захист національних інтересів та зберегти національну ідентичність.

Розвиток глобалізаційних процесів знаходить прояв у формуванні єдиного глобалізаційного порядку руху до загальних цілей суспільного розвитку. Спроможність країни ввійти і втриматись в тандемі загальноцивілізаційного глобалізаційного поступу в значній мірі визначається структурними характеристиками національної економіки та векторами їх трансформації у відповідності до вимог глобалізаційної матриці. В певній мірі оцінити цю спроможність дозволяє Індекс рівня глобалізації країн світу (KOF Index of Globalization), який розраховується Швейцарським економічним інститутом (KOF Swiss Economic Institute), позиціонується як комбінований показник, і характеризує масштаб інтеграції тієї чи іншої країни у світовому просторі з врахуванням рівня економічної, соціальної, політичної глобалізації [6]. Для всіх країн, охоплених даним дослідженням, складається рейтинг за Індексом глобалізації, який визначає їх місце серед інших досліджуваних країн.

В 2014 році Україна в рейтингу за Індексом глобалізації посіла 44 місце серед 191 країни світу піднявшись на три позиції порівняно з 2013 роком [20]. Про необхідність подальших активних дій в напрямі інтеграції України у світогосподарський простір свідчать випереджаючі позиції країн ближнього зарубіжжя – Латвії (42 місце в рейтингу), Болгарії (39), Румунії (38), Естонії (27), Польщі (25).

З метою надання динамічності процесам інтеграції національної економіки в глобалізаційний простір на основі підвищення ефективності використання структурних чинників, важливим є виявлення глобалізаційних викликів структурі національної економічної системи та аналіз можливостей забезпечення адекватного реагування на них. На сучасному етапі розвитку глобалізаційних процесів особливого врахування вимагає те, що глобалізація не лише уніфікує та гомогенізує світовий економічний простір на основі новітніх чинників економічного зростання, а й збагачує, урізноманітнює моделі та типи економічного розвитку внаслідок трансформації національно-державного структурування економіки [3, с. 280]. Тобто, структурні перетворення виступають інструментом органічного включення національних економік у світогосподарську систему із використанням та збереженням економічної й національної ідентичності окремих країн. Використання даної можливості для України має особливе значення, оскільки починаючи з 2014 року, вона проходить новий етап реформування всіх складових суспільної системи, і зокрема економічної, пошуку дієвих варіантів подолання соціально-економічної кризи та позиціонування себе у світогосподарському просторі. В ситуації, коли Україна стоїть перед необхідністю проведення кардинальних реформ, зорієнтованих як на внутрішні, так і зовнішні вектори розвитку, саме виважене визначення цілей та вироблення механізмів структурних перетворень в національній економіці здатне сформувати основу для оптимального узгодження й підсилення можливостей, що відкриваються глобалізаційними процесами, з сильними сторонами вітчизняної економіки, та паралельного запобігання зовнішнім загрозам та внутрішнім негативним чинникам. Важливим є формування таких структурних характеристик економіки, які були б спроможні запропонувати й реалізувати найбільш оригінальні та ефективні варіанти залучення економічного потенціалу країни, що сприяло б побудові національної моделі соціально-економічного розвитку та успішній її реалізації в умовах глобалізації. При цьому слід враховувати парадокс глобалізації, який полягає в тому, що чим багатші й міцніші внутрішні зв'язки суспільства, тим вищий ступінь його економічної й соціальної консолідації, і чим повніше реалізуються його внутрішні ресурси, тим успішніше воно здатне використати переваги інтеграційних зв'язків й адаптуватись до умов глобального ринку [4, с. 283]. Агресивність глобалізованого середовища постійно формує нові виклики, ігнорування яких дуже дорого обходиться країнам, а відтак, через

перманентну структуризацію національна економічна система має бути готовою реагувати на них, забезпечуючи захист національних інтересів.

Одним з викликів глобалізації, що вимагає особливої уваги в процесі структурного реформування економіки України, є якомога повніше використання можливостей щодо залучення в національну економіку зовнішнього ресурсного потенціалу у формі іноземних інвестицій з дотриманням інтересів економічної безпеки держави. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ), як форма участі іноземного капіталу в реалізації інвестиційних проєктів, що передбачає довгострокові капіталовкладення іноземного інвестора у різні види підприємств з метою одержання прибутку, виступають засобом структурної трансформації економіки, який сприяє трансферу новітніх технологій, розвитку економічного потенціалу, збільшенню обсягів експорту, підвищенню ефективності функціонування національної економічної системи. Поряд з цим слід враховувати, що у відповідності до методології Міжнародного Валютного Фонду, іноземні інвестиції можуть вважатися прямими іноземними інвестиціями в тому випадку, якщо вони передбачають придбання іноземним інвестором не менше 10% частки в статутному капіталі комерційної організації на території держави-реципієнта інвестицій і дозволяють інвестору (або його представнику) здійснювати стратегічний вплив на інвестовані підприємства, включаючи частковий або повний контроль над ними [15]. За таких умов, іноземні інвестори стають безпосередніми учасниками реалізації національної економічної політики, що з особливою гостротою актуалізує необхідність відпрацювання дієвих механізмів узгодження їх інтересів з національними інтересами України.

До 2014 року в Україні спостерігалась тенденція зростання обсягів прямих іноземних інвестицій. Однак, в 2014 році, в зв'язку з ускладненням економічної та політичної ситуації, війною на сході країни, значним знеціненням гривні до долара, обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку України скоротився на 19,5% і на 1 січня 2015 року становив 45,916 млрд. дол. (табл. 1).

Таблиця 1

Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) в економіці України за видами економічної діяльності (млн. дол. США)

	Обсяг на 1 січня					на 31 грудня 2014	
	2010	2011	2012	2013	2014	млн. дол. США	питома вага, %
Усього	39175,7	43836,8	48991,4	53679,3	57056,4	45916,0	100
Сільське, лісове та рибне господарство	669,2	719,5	725,3	717,8	776,9	594,1	1,3
Промисловість	13022,9	13526,2	14497,7	16496,4	18067,5	14817,1	32,3
Будівництво	1082,2	1111,2	1176,8	1408,5	1580,0	1289,9	2,8
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	4362,6	4702,6	5367,6	6092,1	6829,3	6019,2	13,1
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	923,6	1027,1	1073,1	1427,6	1535,3	1144,3	2,5
Тимчасове розміщення й організація харчування	354,1	353,0	374,6	411,5	446,5	364,5	0,8
Інформація та телекомунікації	1728,8	1891,4	2139,2	1996,9	2051,2	1857,4	4,0
Фінансова та страхова діяльність	12428,8	14953,8	16329,2	16424,8	15048,9	11537,4	25,1
Операції з нерухомим майном	2371,3	3045,6	3508,9	3878,3	4768,3	3804,4	8,3
Професійна, наукова та технічна діяльність	1133,1	1182,0	2072,5	2831,0	4006,8	2837,0	6,2
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	872,1	1110,8	1480,3	1760,4	1686,9	1437,2	3,1
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування; освіта; інші види послуг	54,5	31,2	39,8	35,3	41,0	34,8	0,1
Охорона здоров'я та надання соц. допомоги	49,8	51,5	51,2	60,1	60,7	50,7	0,3
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	122,4	130,9	155,2	138,7	157,0	128,2	0,1

Джерело: [9]

Із загального обсягу ПІІ в економіці України на початок 2015 року більша частина приходить на промисловість – 32,3% прямих інвестицій, а також на установи фінансової і страхової діяльності – 25,1%, підприємства оптової і роздрібної торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів – 13,1%, організації з роботи з нерухомістю – 8,3%, наукові і технічні організації – 6,2% [9]. Така структура ПІІ за видами економічної діяльності, а також та обставина, що зарубіжні інвестори віддають перевагу інвестиціям з швидкою віддачею, придбанню діючих підприємств і фінансових установ перед їх створенням, не в повній мірі сприяють належному використанню потенціалу іноземного інвестування для реалізації стратегічних цілей структурування української економіки.

Зі 131 країни світу, які є інвесторами України, на Кіпр припадає 29,9 % від загального обсягу інвестицій, Німеччину – 12,5%, Нідерланди – 11,1%, Російську Федерацію – 5,9%, Австрію – 5,5%, Велику Британію – 4,7%, Британські Віргінські острови – 4,4%, Францію – 3,5%, Швейцарію – 3,0%, Італію – 2,2% і на інші країни – 17,3% ПІІ [14]. Значна частка ПІІ в економіку України, що припадає на Кіпр та Віргінські острови, збільшує імовірність наявності квазііноземних інвестицій – інвестицій в економіку України з боку компаній, зареєстрованих в офшорних юрисдикціях, кінцевими бенефіціарами (власниками) яких є з великим ступенем імовірності українські громадяни (резиденти). Тобто, це не нові ресурси, а ті, що були раніше вилучені з національної економіки, і, які заново спрямовуються в українську економіку тільки на умовах одержання високих, швидких прибутків і часто не прагнуть підтримувати стратегічні цілі розвитку національної економічної системи.

Особливого ставлення вимагає російський капітал, який в умовах російської агресії має бути контрольованим. Попри те, що частка прямих інвестицій Російської Федерації в економіку України є відносно незначною, всього 5,9%, російський капітал контролює цілий ряд стратегічно важливих галузей української економіки, зокрема, металургію, нафтохімічну, енергетичну, сферу телекомунікацій, банківську сферу. За таких умов залучення іноземних інвестицій та спрямування їх в напрямі реалізації цілей структурного реформування національної економіки має здійснюватися на основі порівняння потенційної корисності з можливою загрозою національній безпеці. З метою залучення так необхідних інвестиційних ресурсів для структурного удосконалення української економіки в умовах загострення міжнародної конкуренції за ресурси, Україна має передбачити застосування виважених механізмів стимулювання іноземних інвесторів. При цьому заслуговує на увагу позиція науковців [17, с. 48] стосовно того, що інвестиційні проекти із залученням іноземних інвестицій, для реалізації яких інвестори претендують на отримання додаткових пільг і гарантій, мають бути представлені лише «добросовісними» інвестиціями й належати до встановлених державною стратегією пріоритетних сфер соціально-економічного розвитку.

Сучасна глобальна модель економічних та соціальних відносин базується на інноваційній економіці, потенціал функціонування якої формують ефективні механізми вироблення, засвоєння та комерціалізації знань. На участь у світогосподарській системі в якості рівноправного члена можуть претендувати тільки ті країни, які зуміють витримати конкуренцію та високий темп розвитку інноваційних технологій. Забезпечення готовності і спроможності підтримати темп глобалізаційного інноваційного поступу світової економічної системи, формування здатності до створення і практичного використання інновацій виступають одним з викликів структуруванню української економіки.

Для оцінки готовності тієї чи іншої країни розвивати економіку на основі інноваційної моделі Світовим банком використовується програма "Знання задля розвитку" (Knowledge for Development – K4D), в рамках якої визначаються такі два зведені індекси, як Індекс економіки знань (середній із чотирьох індексів – індексу інституційного режиму, індексу освіти, індексу інновацій, індексу інформаційних технологій і комунікацій) та Індекс знань (середнє значення трьох індексів – освіти, інновацій, інформаційних технологій та інновацій), які наглядно показують спроможність національних економік реагувати на виклики глобального інноваційного економічного порядку. Щодо позицій України в рейтингах за цими індексами, то вони є невтішними, оскільки має місце значне відставання від країн-лідерів інноваційного розвитку. Про проблемні моменти інноваційного розвитку в Україні сигналізували розраховані Світовим банком у 2012 році рейтинги за Індексом економіки знань. Україна посіла в рейтингу 56 місце серед 145 країн світу (табл. 2), при цьому в розрізі складових підіндексів ситуація виглядала так: 21 місце за індексом освіти; 59 – за індексом інновацій; 77 – за індексом інформаційних технологій і комунікацій; 93 – за індексом інституційного режиму [21]. Дані показники свідчать про необхідність першочергового усунення несприятливих інституційних умов для формування і застосування інновацій.

Загальну оцінку досягнень вітчизняної економіки в напрямі інноваційного розвитку також дозволяє здійснити Глобальний індекс інновацій, що розраховується за методикою міжнародної бізнес-школи INSEAD (Франція) як зважена сума оцінок двох груп показників: 1) наявні ресурси і умови для проведення інновацій (інститути, людський капітал і дослідження, інфраструктура, розвиток внутрішнього ринку, розвиток бізнесу); 2) досягнуті практичні результати здійснення інновацій (розвиток технологій й економіки знань, результати креативної діяльності). Підсумковий Індекс є відношенням затрат до ефекту, що дозволяє проаналізувати ефективність структурних перетворень в орієнтації на забезпечення інноваційності національних економік. В 2014 році Україна за Глобальним

індексом інновацій займала 63 місце серед 143 країн світу, поступившись таким країнам колишнього соцтабору, як: Естонії (24 місце в рейтингу), Чехії (26), Латвії (34), Угорщині (35), Молдові (43), Болгарії (44), Польщі (45), Росії (49), Білорусі (58) [7].

Таблиця 2

Індекс економіки знань в країнах світу

Країни	Індекс економіки знань		Індекс інституційного режиму		Індекс інновацій		Індекс освіти		Індекс інформаційних технологій і комунікацій	
	Місце в рейтингу	Значення індексу	Місце в рейтингу	Значення індексу	Місце в рейтингу	Значення індексу	Місце в рейтингу	Значення індексу	Місце в рейтингу	Значення індексу
Швеція	1	9,43	4	9,58	2	9,74	6	8,92	2	9,49
Фінляндія	2	9,33	2	9,65	3	9,66	11	8,77	6	9,22
Данія	3	9,16	3	9,63	5	9,49	15	8,63	13	8,88
Голландія	4	9,11	19	8,79	7	9,46	12	8,75	5	9,45
Норвегія	5	9,11	8	9,47	13	9,01	3	9,43	17	8,54
Нова Зеландія	6	8,97	14	9,09	22	8,66	1	9,81	23	8,3
Канада	7	8,92	7	9,52	10	9,32	16	8,61	24	8,23
Німеччина	8	8,9	13	9,1	12	9,11	23	8,2	8	9,17
Австралія	9	8,88	23	8,56	19	8,92	2	9,71	22	8,32
Щвейцарія	10	8,87	6	9,54	1	9,89	41	6,9	7	9,2
Україна	56	5,73	93	3,95	59	5,76	21	8,26	77	4,96

Джерело: [21]

Попри очевидність того, що інтеграція в глобальну інноваційну сферу є одним з основних чинників розвитку високотехнологічних галузей національної економіки й вирішення суспільних проблем, породжених глобалізаційними процесами, чіткого спрямування векторів структурної трансформації української економіки в напрямі підвищення її інноваційності не простежується. У країні відсутній дієздатний механізм реалізації визначених державою пріоритетів науково-технологічного розвитку, а також система об'єктивної оцінки ефективності використання коштів, які вкладаються в цю сферу, що не дозволяє сконцентрувати ресурси на підтримку ефективно працюючих наукових колективів і наукових шкіл і забезпечити їх оснащенням, сучасною технологічною базою. Гострою проблемою є наростаючий розрив міждисциплінарних зв'язків і циклу «фундаментальні дослідження – розробки – комерціалізація знань у виробництві» [13]. У 2014 році в Україні питома вага загального обсягу витрат фінансування наукових та науково-технічних робіт у ВВП становила 0,66%, у тому числі за рахунок коштів державного бюджету – 0,26%, тоді як частка обсягу витрат на наукові дослідження та розробки країн ЄС-28 у ВВП становила 2,01% [11].

Перелік критеріїв інноваційності, які слід розглядати в якості показників-орієнтирів структурної модернізації національної економіки в контексті забезпечення її інтеграції в глобалізоване інноваційне середовище на основі створення і практичного використання інновацій, також включає Європейське інноваційне табло (ЄІТ), яке, починаючи з 2014 року, охоплює показники, об'єднані в такі три групи: 1) ресурси інноваційного розвитку (освітній рівень населення, рівень розвитку науки, фінансування науки й інновацій); 2) інноваційна активність фірм (приватні інвестиції в НДДКР й інновації, співробітництво й підприємництво, інтелектуальні активи); 3) результати (організації-інноватори, економічні результати) [19]. Через нерозвиненість статистики інновацій, Україна не розглядається у рейтингу ЄІТ. Експериментальні розрахунки, проведені розробниками проекту «Стратегії інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів», засвідчили, що за ЄІТ Україна знаходиться в останній за рівнем інновативності четвертій групі – «країни, що рухаються навздогін» зі значенням індексу 0,23. Цю групу складають: Угорщина – 0,24, Росія – 0,23, Україна – 0,23, Латвія – 0,22, Польща – 0,21, Хорватія, Греція – 0,20, Болгарія – 0,19, Румунія – 0,16, Туреччина – 0,08. У порівнянні з іншими країнами ЄС відставання України становить: від «країн-лідерів» – приблизно у 3 рази (Швеція – 0,68), від «країн-послідовників» – 2 рази (Великобританія – 0,48), від країн «помірні інноватори» – 1,6 рази (Норвегія – 0,35) [13]. Недостатній інноваційний розвиток вітчизняної економіки в умовах посилення агресивності глобалізованого інноваційного середовища

стає загрозою національній безпеці і актуалізує необхідність закріплення критеріїв інноваційності при виробленні й реалізації структурної політики.

Важливим проявом глобалізаційних викликів структуруванню національної економіки є використання переваг, пов'язаних із входженням до глобальних ланцюгів доданої вартості (ГЛДВ), що може надати доступ до нових ринків, а також ноу-хау провідних міжнародних компаній в сфері технологій, менеджменту та ринків [1]. При формуванні критеріїв структурного оновлення національної економіки важливим є врахування того, що з появою ГЛДВ меркантилістський підхід, який говорить, що експорт – це добре, а імпорт – погано, і який розглядає доступ на ринок як поступку, що надається в обмін на доступ на ринок партнерів, стає ще більше недоцільним. Внутрішні підприємства залежать від надійного доступу до імпорту товарів і послуг міжнародного рівня з метою підвищення їх конкурентоспроможності [12].

Вироблення напрямів та механізмів структурного реформування національної економіки з метою якомога повнішого використання можливостей в рамках глобальних ланцюгів доданої вартості вимагає врахування таких основних концептуальних характеристик останніх, як: 1) поширення процесу зростаючого подрібнення виробництва серед все більшої кількості країн; 2) посилення спеціалізації країн на цілях і функціях бізнесу більшою мірою, ніж на виробництві певних товарів; 3) зростання ролі виробничих мереж, глобальних покупців і глобальних постачальників [10].

Формування і розвиток ГЛДВ координується ТНК, які здійснюють значний вплив на структурування національних економік та їх місце у світовому поділі праці. Існують дві головні форми залучення країни до глобальних ланцюгів вартості: 1) країна намагається сформувати у себе найбільш сприятливі умови для розміщення бажаних ланок ланцюжка створення вартості шляхом підготовки кадрів, інвестицій в інфраструктуру, введення сприятливого податкового режиму тощо; 2) країна може домагатися локалізації на своїй території бажаних ланок ланцюжка створення вартості, висуваючи це як умову допуску ТНК на свій ринок або видачі їй дозволу купити місцевого гравця [8, с. 62].

Це розширює прийнятні вектори структурної модернізації економіки, оскільки замість або паралельно із розвитком вертикально інтегрованого виробництва (виробництва проміжних і кінцевих продуктів) відкриваються можливості підвищення ефективності й конкурентоспроможності як окремих підприємницьких структур, так і економіки в цілому, на основі розвитку спеціалізації в окремих видах діяльності та виконанні завдань. Реалістичність забезпечення цільової спрямованості структурних перетворень в контексті використання шансів приєднання до глобального ланцюга доданої вартості визначається рівнем дотримання загального правила – «ваші технології в обмін на наші реформи» [8, с. 65]. Тобто, створення інституційного середовища функціонування і розвитку вітчизняної економіки, яке було б синхронізоване із інституційними умовами розвинутих країн має розглядатися як одне з першочергових завдань структурного реформування. Україна знаходиться на початкових етапах окреслення стратегічних орієнтирів та способів забезпечення участі у ГЛДВ і постає перед складним викликом формування дієвого механізму збалансування вигод та втрат, пов'язаних із діяльністю ТНК, оскільки комплексного законодавства, яке б регламентувало діяльність ТНК на теренах Української держави, так ще й не сформовано. Зарубіжний досвід свідчить, що вирішуючи питання структурної збалансованості національних економік, уряди розвинутих країн здійснюють постійний пошук нових нетрадиційних форм контрактних відносин з ТНК, які б дозволяли просувати участь їх економічних агентів в глобальних ланцюгах вартості, нівелюючи розбіжності стосовно питань власності на капітал і зосереджуючи увагу на виробленні механізмів збалансування інтересів та справедливого розподілу між сторонами доходів і витрат. Оскільки очевидним є те, що вплив ТНК на структурування української економіки буде посилюватись, важливим завданням є формування структурної політики в контексті стратегії соціально-економічного розвитку країни, яка була б зорієнтована на вироблення оптимальних варіантів, з огляду на наявний економічний потенціал та наявні загрози, використання можливостей участі в ГЛДВ.

Висновки з проведеного дослідження. Динамічні і суперечливі процеси глобалізації формують виклики національній економіці, від адекватності реагування на які залежить розвиток країни та її позиціонування у світогосподарській системі. Спроможність національної економіки скористатись можливостями і уникнути загроз глобалізації в значній мірі визначається її структурними характеристиками. Тенденції трансформації структури світової економіки актуалізують необхідність удосконалення структури економіки України з врахуванням глобалізаційних викликів, що дозволить підвищити її конкурентоспроможність та сформувати прийнятну модель взаємодії з транснаціональним капіталом. До викликів глобалізації, що вимагають особливої уваги в процесі структурного реформування економіки України, належать: умови залучення в національну економіку зовнішніх ресурсів у формі іноземних інвестицій з дотриманням національних інтересів; вимоги щодо формування інноваційної спроможності української економіки підтримати темп глобалізаційного інноваційного поступу світової економічної системи; умови входження елементів національної економіки до глобальних ланцюгів доданої вартості. Для забезпечення структурної спроможності національної економіки функціонувати в глобальних трендах в якості активного учасника їх формування, а не тільки сторони, що приймає задані умови, як це має місце на даний час, важливим є

вироблення дієвих механізмів її структурного реформування, зорієнтованих на врахування викликів глобалізації.

Бібліографічний список

1. Абони Дж. Роль глобальных цепочек начисления стоимости / Дж. Абони // CAREC NOTES. – November 2007 – Issue 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.carecprogram.org/uploads/docs/CAREC-Notes/Nov2007-Value-Chains>.
2. Гальчинський А.С. Економічна методологія. Логіка оновлення : [Курс лекцій] / А.С. Гальчинський. – К. : "АДЕФ-Україна", 2010. – С. 328-329.
3. Гражевська Н.І. Економічні системи епохи глобальних змін / Н.І. Гражевська. – К. : Знання, 2008. – 431 с.
4. Дармограй В.І. Вплив процесів глобалізації на розвиток регіонів України / В.І. Дармограй // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 1. – Т. 2. – С. 283.
5. Евстигнеева Л.П. Экономический рост: либеральная альтернатива / Л.П. Евстигнеева, Р.Н. Евстигнеев ; Ин-т междунар. экон. и полит. исслед. РАН. – М. : Наука, 2005. – С. 154.
6. Индекс глобализации стран мира по версии KOF [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gtmarket.ru/ratings/kof-globalization-index/info>
7. Исследование INSEAD: Глобальный индекс инноваций 2014 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gtmarket.ru/news/2014/07/18/>
8. Ігнатюк А.І. Роль глобальних ланцюгів нарахування вартості у підвищенні конкурентоспроможності економіки / А.І. Ігнатюк // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2013. – Випуск 28. – Т. 1. – С. 62.
9. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності України : [статистичний збірник] / Державна служба статистики України. – Київ, 2015. – С. 18-19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
10. Кондратьев В. Глобальные цепочки добавленной стоимости в современной экономике / В. Кондратьев [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.perspektivy.info/oykumena/ekdom/globalnyje_cepochki_dobavlennoj_stoimosti_v_sovremennoj_ekonomike_2014-03-17.htm.
11. Наукова та науково-технічна діяльність в Україні у 2014 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
12. Последствия глобальных цепочек создания стоимости для торговли, инвестиций, развития и занятости. ОЭСР, ВТО, ЮНКТАД [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://economy.gov.ru>.
13. Проект «Стратегії інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/doccatalog/document?id=48722>
14. Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) з країн світу в економіці України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
15. Рейтинг стран мира по уровню прямых иностранных инвестиций [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gtmarket.ru/research/foreign-direct-investment-index/info>.
16. Сиденко В.М. Глобализация – европейская интеграция – экономическое развитие: украинская модель. Том 1. Глобализация и экономическое развитие / В.М. Сиденко. – К. : Феникс, 2008. – 376 с.
17. Шаров О.М. Питання стратегії залучення прямих іноземних інвестицій у контексті дотримання інтересів економічної безпеки держави / О.М. Шаров // Стратегічні пріоритети. – 2015. – №1 (34). – С. 48.
18. Шевчук О.Б. Глобально-інформаційна економіка та синергетичний підхід до її дослідження / О.Б. Шевчук. – К. : Фенікс, 2004. – С. 110.
19. Innovation Union Scoreboard 2014 // European Commission [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/enterprise/policies/innovation/files/ius/ius-2014>.
20. KOF Index of Globalization [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://globalization.kof.ethz.ch/>
21. World Bank: Knowledge economy. K4D Program [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/WBI/WBIPROGRAMS/KFDLP/0,menuPK:461238~pagePK:64156143>.

References

1. Aboni, Dzh. "The role of the global value chains", available at: <http://www.carecprogram.org/uploads/docs/CAREC-Notes/Nov2007-Value-Chains> (access date April 16, 2016).

2. Halchynskiy, A.S. (2010), *Ekonomichna metodolohiia. Lohika onovlennia : [kurs lektsii]* [Economic methodology. Logics of renewal: Series of lectures], "ADEF-Ukraine", Kyiv, Ukraine, pp. 328-329.
3. Hrazhevskaya, N.I. (2008), *Ekonomichni systemy epokhy hlobalnykh zmin* [Economic systems in the epoch of the global changes], Znannia, Kyiv, Ukraine, 431 p.
4. Darmohrai, V.I. (2010), "Influence of the globalization processes on the development of the regions of Ukraine", *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, no.1, Vol. 2, p. 283.
5. Evstigneeva, L.P. and Evstigneev, R.N. (2005), *Ekonomicheskii rost: liberalnaia alternativa* [Economic growth: liberal alternative], Nauka, Moscow, Russia, p. 154.
6. *Indeks globalizatsii stran mira po versii KOF* [Globalization Index of the world countries according to KOF], available at: <http://gtmarket.ru/ratings/kof-globalization-index/info> (access date April 16, 2016).
7. *Issledovanie INSEAD: Globalnyy indeks innovatsiy 2014 goda* [Research of INSEAD: Global innovation index of 2014], available at: <http://gtmarket.ru/news/2014/07/18/6841> (access date April 18, 2016).
8. Ihnatiuk, A.I. (2013), "Role of the global value chains in the increase of the economic competitiveness", *Teoretychni ta prykladni pytannia ekonomiky*, Issue 28, Vol. 1, p. 62.
9. *Investytsii zovnishnoekonomichnoi diialnosti Ukrainy* [Investments of the external economic activity of Ukraine], *statystychnyi zbirnyk* [Statistical Yearbook], Kyiv, Ukraine, pp. 18-19, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (access date April 18, 2016).
10. Kondratev, V. "Global value chains in the modern economy", available at: http://www.perspektivy.info/oykumena/ekdom/globalnyje_cepochki_dobavlennoj_stoimosti_v_sovremennoj_ekonomike_2014-03-17.htm (access date April 18, 2016).
11. *Naukova ta naukovo-tekhnichna diialnist v Ukraini u 2014 rotsi* [Scientific and technical activity in Ukraine in 2014], available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (access date April 18, 2016).
12. *Posledstviia globalnykh tsepohek sozdaniia stoimosti dlia tovgovli, investitsiy, razvitiia i zaniatosti. OESR, VTO, JuNKTAD* [Consequences of the global value chains for the trade investments development and employment. OECD, WTO, UNCTAD], available at: <http://www.economy.gov.ru/> (access date April 18, 2016).
13. *Proekt «Stratehii innovatsiinoho rozvytku Ukrainy na 2010-2020 roky v umovakh hlobalizatsiinykh vyklykiv»* [Project. Strategies of the innovation development of Ukraine for 2010-2020 under conditions of globalization challenges], available at: <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/doccatalog/document?id=48722> (access date April 18, 2016).
14. *Priami inozemni investytsii (aktsionernyi kapital) z krain svitu v ekonomitsi Ukrainy* [Foreign direct investments (joint-stock capital) from the world countries in the Ukrainian economy], available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (access date April 19, 2016).
15. *Reyting stran mira po urovniu priamykh inostrannykh investitsiy* [Rating of the world countries under the level of the foreign direct investments], available at: <http://gtmarket.ru/research/foreign-direct-investment-index/info> (access date April 19, 2016).
16. Sidenko, V.M. (2008), *Globalizatsiia – evropeyskaia integratsiia – ekonomicheskoe razvitie: ukrainskaia model. Tom 1. Globalizatsiia i ekonomicheskoe razvitie* [Globalization – European integration – economic development: Ukrainian model. Volume 1. Globalization and economic development], Feniks, Kyiv, Ukraine, 376 p.
17. Sharov, O.M. (2015), "The issues of the strategy of the foreign direct investments involving in the context of adhering to the country's economic safety interests", *Stratehichni priorytety*, no. 1 (34), p. 48.
18. Shevchuk, O.B. (2004), *Hlobalno-informatsiina ekonomika ta synerhetychnyi pidkhid do ii doslidzhennia* [Global and information economy and synergetic approach to its research], Feniks, Kyiv, Ukraine, p. 110.
19. Innovation Union Scoreboard 2014. European Commission.URL, available at: <http://ec.europa.eu/enterprise/policies/innovation/files/ius/ius-2014> (access date April 19, 2016).
20. KOF Index of Globalization, available at: <http://globalization.kof.ethz.ch/> (access date April 19, 2016).
21. World Bank: Knowledge economy. K4D Program, available at: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/WBI/WBIPROGRAMS/KFDLP/0,menuPK:461238~pagePK:64156143> (access date April 19, 2016).

Васіна А.Ю. ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ВИКЛИКИ СТРУКТУРИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Мета – дослідити глобалізаційні виклики структури національної економіки та проаналізувати можливості та способи забезпечення адекватного реагування на них.

Методика дослідження. У процесі дослідження використано такі методи наукового пізнання: діалектичний (при визначенні глобалізаційних викликів структури економіки), індукції та дедукції, монографічний (при визначенні тенденцій впливу глобалізації на структуру економіки), порівняльного аналізу (при аналізі місця національної економіки в міжнародних рейтингах), системного аналізу (при узагальненні літературних джерел та обґрунтуванні висновків), статистичного аналізу (при визначенні адаптивності структури національної економіки викликам глобалізації) та інші.

Результати. Обґрунтовано необхідність вироблення підходів до удосконалення структури національної економіки через призму врахування викликів глобалізації. Окреслено тенденції впливу глобалізаційних процесів на формування структури світової, а відтак, і національних економік. Визначено глобалізаційні виклики, що вимагають особливої уваги в процесі структурного реформування економіки України, а саме: умови залучення в національну економіку іноземних інвестицій; вимоги щодо формування інноваційної спроможності української економіки підтримати темп глобалізаційного інноваційного поступу; умови входження елементів національної економіки до глобальних ланцюгів доданої вартості. З використанням міжнародних рейтингів та статистичних даних проаналізовано відповідність економіки України вимогам глобалізації.

Наукова новизна. Визначено перелік та розкрито прояв глобалізаційних викликів, що вимагають першочергового врахування в процесі цілеспрямованого структуривання економіки України з метою підвищення її конкурентоспроможності та органічного входження у світогосподарський простір.

Практична значущість. Отримані результати дослідження можуть бути використані в якості інформаційно-аналітичного підґрунтя об'єктивізації управлінських рішень при виробленні механізмів структурного реформування національної економіки.

Ключові слова: тенденції глобалізації, виклики глобалізації, структура економіки, структурна трансформація економіки.

Vasina A.Yu. GLOBALIZATION CHALLENGES TO THE STRUCTURE OF THE NATIONAL ECONOMY

Purpose – to develop the globalization challenges to the structure of the national economy and analyze the possibilities and ways of provision of the adequate response on them.

Methodology of research. In the process of study the following methods of scientific knowledge were used: dialectical (in determining the globalization challenges to the structure of the economy), induction and deduction, monographic (in determining the trends of globalization for the structure of the economy), comparative analysis (the analysis of the place of the national economy in the international rankings), systems analysis (while a synthesis of the references and substantiation of conclusions), statistical analysis (in determining of the structure of the national economy adaptability to the challenges of globalization) and others.

Findings. The necessity to develop the approaches to improve the structure of the national economy in the light of the globalization challenges is proved. The trends of the impact of globalization on the structure of the world and, therefore, the national economies are outlined. The globalization challenges that require a special attention in the process of the structural reforming of Ukraine's economy are determined, namely the conditions of involvement of the foreign investment into the national economy; requirements for the formation of the innovative capacity of the Ukrainian economy to maintain the pace of globalization innovation progress; the conditions of entry of the elements of the national economy into the global chains of added value. With the use of the international rankings and statistical data the compliance of the economy of Ukraine with the requirements of globalization is analyzed.

Originality. The list of the globalization challenges is determined, and manifestation of the globalization challenges that require the priority consideration in the targeted structuring of Ukraine's economy to improve its competitiveness and organic entry into the world economic space are examined.

Practical value. The obtained results of the research can be used as the information and analytical background for the managerial decisions objectification while working out the mechanisms of the structural reforming of the national economy.

Key words: globalization tendencies, globalization challenges, economic structure, structural transformation of economy.

Васина А.Ю. ГЛОБАЛИЗАЦИОННЫЕ ВЫЗОВЫ СТРУКТУРЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

Цель – исследовать глобализационные вызовы структуре национальной экономики и проанализировать возможности и способы обеспечения адекватного реагирования на них.

Методика исследования. В процессе исследования использованы следующие методы научного познания: диалектический (при определении глобализационных вызовов структуре экономики), индукции и дедукции, монографический (при определении тенденций влияния глобализации на структуру экономики), сравнительного анализа (при анализе места национальной экономики в международных рейтингах), системного анализа (при обобщении литературных источников и обосновании выводов), статистического анализа (при определении адаптивности структуры национальной экономики вызовам глобализации) и другие.

Результаты. Обоснована необходимость выработки подходов к совершенствованию структуры национальной экономики с учетом вызовов глобализации. Определены тенденции влияния глобализационных процессов на формирование структуры мировой, а также и национальных экономик. Определены глобализационные вызовы, требующие особого внимания в процессе структурного реформирования экономики Украины, а именно: условия привлечения в национальную экономику иностранных инвестиций; требования по формированию инновационной способности украинской экономики поддержать темп глобализационного инновационного развития; условия входжением элементов национальной экономики в глобальные цепочки добавленной стоимости. С использования международных рейтингов и статистических данных проанализировано соответствие экономики Украины требованиям глобализации.

Научная новизна. Определено перечень и раскрыто проявление глобализационных вызовов, требующих первоочередного учета в процессе целенаправленного структурирования экономики Украины с целью повышения ее конкурентоспособности и органического вхождения в мирохозяйственное пространство.

Практическая значимость. Полученные результаты исследования могут быть использованы в качестве информационно-аналитической основы объективизации управленческих решений при выработке механизмов структурного реформирования национальной экономики.

Ключевые слова: тенденции глобализации, вызовы глобализации, структура экономик, структурная трансформация экономики.